

Warszawa, 17-07-2023 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

XI.816.27.2023.JK

Pan

Mariusz Kamiński

**Minister Spraw Wewnętrznych i
Administracji**

ePUAP

Szanowny Panie Ministrze!

Z uwagą monitoruję sytuację i podejmuję działania na rzecz właściwego zabezpieczenia praw osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych, w tym romskiej mniejszości etnicznej. W szczególności przyglądam się problemowi warunków socjalno-bytowych Romów i Romni mieszkających w Małopolsce. Pomimo wieloletnich starań dramatyczne warunki socjalno-bytowe mniejszości romskiej zamieszkałej w Maszkowicach (gmina Łącko) i w Koszarach (gmina Limanowa) nie uległy poprawie.

W ostatnich latach nie udało się doprowadzić do przyjęcia przez Gminę Łącko planu kompleksowej rewitalizacji osiedla w Maszkowicach ani do sporządzenia przez Gminę Limanowa diagnozy społecznej, która stanowiłaby podstawę do dalszych działań w kierunku poprawy sytuacji mieszkańców osiedla w Koszarach. Wierzę, że przezwyciężenie trwającego od lat impasu byłoby możliwe przy osobistym zaangażowaniu Pana Ministra i zaoferowaniu gminom Łącko i Limanowa dodatkowego wsparcia ze strony administracji centralnej.

W kwietniu bieżącego roku przedstawiciele Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wraz z moim Zastępcą udali się z wizytacją do osiedli romskich znajdujących się w ww.

gminach. Z ich obserwacji wynika, że wspólnymi problemami dla obu osiedli są niegodne warunki życia ich mieszkańców oraz brak wystarczających działań ze strony lokalnych władz samorządowych, które by realnie wpłynęły na poprawienie sytuacji socjalno-bytowej społeczności romskiej.

Obecnie liczbę stałych mieszkańców osiedla w Maszkowicach szacuje się na około 230 osób (ewidencja meldunkowa mówi o 225 osobach), w tym w tak zwanej starej części osiedla mieszkać ma około 120 osób. Romowie i Romni z osiedla w Maszkowicach nadal żyją w warunkach, które są nie tylko uwłaczające, ale także stanowią realne zagrożenie dla życia i zdrowia mieszkańców. Większość mieszkańców Maszkowic żyje w niewielkich izbach wykonanych własnoręcznie z przypadkowych materiałów, bez zachowania zasad bezpieczeństwa konstrukcji, gdzie nie ma dostępu do bieżącej wody, ani toalety. Wszystkie domy ogrzewane są węglem, instalacja nie jest jednak ani szczelna, ani bezpieczna. Ze względu na niską jakość materiałów budowlanych i brak odpowiedniej wentylacji, w większości domów ściany i sufit pokryte są grzybem. Warunki socjalno-bytowe mają bezpośrednie przełożenie na stan zdrowia mieszkańców, większość z nich cierpi na przewlekłe choroby, w tym dolegliwości układu oddechowego.

Mieszkańcy osiedla informowali przedstawicieli Biura RPO o tym, że gmina Łącko przeprowadza inwestycje i prace remontowe jedynie w sytuacjach dramatycznych, kiedy to w wyniku tragedii dochodzi do trwałego zniszczenia dotychczasowego miejsca zamieszkania rodzin romskich. Ostatnia poważna inwestycja gminy Łącko, w ramach której na osiedlu posadowiono dwa nowe kontenery mieszkalne, miała miejsce w 2021 r. po zawaleniu się konstrukcji jednego z budynków na osiedlu. Warto także wspomnieć, że w styczniu ubiegłego roku na osiedlu miał miejsce pożar, w wyniku którego dom straciła jedna z mieszkanek osiedla wraz z trójką swoich małoletnich dzieci. Władze samorządowe gminy Łącko, co najmniej do dnia wizytacji delegacji Biura RPO, nie podjęły działań w celu zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych rodziny poszkodowanej w wyniku pożaru.

Trudne warunki socjalno-bytowe wpływają także na wykluczenie Romów i Romni z rynku pracy. Z informacji zebranych podczas wizytacji wynika, że mieszkańcy osiedla mierzą się z dyskryminacją ze strony pracodawców spowodowaną przynależnością do mniejszości etnicznej, a także uprzedzeniami wynikającymi z ich trudnej sytuacji materialnej. W wielu przypadkach jedynym realnym pracodawcą dla Romów pozostaje zatem gmina i jej jednostki komunalne, oferujące prace interwencyjne czy porządkowe, z zasady mają one jednak charakter tymczasowy i

dorywczy. W efekcie, większość Romów i Romni jest w pełni uzależniona od świadczeń przyznawanych w ramach systemu pomocy społecznej. Taka sytuacja umożliwia przetrwanie, ale nie dokonanie rzeczywistej zmiany swojego położenia.

Należy podkreślić, że Wójt Gminy Łącko podjął szereg działań mających na celu trwałe uregulowanie statusu prawnego gruntu, na którym znajduje się osiedle w Maszkowicach, co w dalszej perspektywie umożliwi poprawę sytuacji mieszkaniowej Romów i Romni z Maszkowic. Mieszkańcy Maszkowic w rozmowach z przedstawicielami Biura RPO doceniali także zapewniony przez samorząd gminy Łącko ze środków z Programu integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021-2030 (dalej: „Program romski”) transport uczniów i uczennic z osiedla do lokalnej szkoły oraz działalność znajdującą się na osiedlu świetlicy również finansowanej ze środków z Programu romskiego. Z informacji przekazanych przez mieszkańców osiedla w Maszkowicach wynika, że świetlica jest jednym z niewielu miejsc na osiedlu, gdzie uczniowie mogą w komfortowych warunkach odrabiać prace domowe i powtarzać materiał przerabiany w szkole. Dodatkowo samorząd gminy Łącko ma organizować wydarzenia edukacyjno-integracyjne, m.in. wycieczki integracyjne dla uczniów lokalnej szkoły, które również są pozytywnie oceniane przez mieszkańców osiedla w Maszkowicach. Władze lokalne podejmują starania w zakresie integracji Romów i Romni ze społecznością większościową oraz zapewnienia mieszkańcom Maszkowic dostępu do wczesnej edukacji, samorząd gminy Łącko potrzebuje jednak wsparcia jeśli chodzi o trwałą poprawę warunków bytowych na osiedlu w Maszkowicach.

Analogiczne problemy dotyczą mieszkańców osiedla w Koszarach, gdzie obecnie żyje około 120 osób. Większość mieszkańców zajmuje tzw. samowole budowlane, które zostały zbudowane przez nich własnoręcznie z przypadkowych materiałów. Budynki te są w dramatycznym stanie, nie zostały ocieplone, ani otynkowane. Wójt Gminy Limanowa jednak niechętnie ubiega się o środki na ich remont z Programu romskiego, co uzasadnia nieuregulowanym stanem prawnym budynków oraz sprzeciwem ze strony społeczności większościowej.

Blok wielorodzinny – jedna z niewielu zalegalizowanych na osiedlu budowli – powstał jeszcze w latach 60. i obecnie również wymaga pilnego remontu. Dopiero kilka lat temu w bloku dobudowano pionory sanitarne, co pozwoliło na wydzielenie toalet w niektórych lokalach. Mieszkańcy bloku wielorodzinnego narzekają na panującą w lokalach wilgoć i pojawiający się na ścianach i suficie grzyb. Władze samorządowe gminy Limanowa podejmują jednak starania w zakresie poprawy sytuacji

mieszkańców bloku jednorodzinny – w br. Gmina Limanowa otrzymała 20 tys. złotych dofinansowania z Programu romskiego na zadanie dotyczące poprawy warunków sanitarnych i bezpieczeństwa w budynku Koszary 19.

Rynek pracy w gminie Limanowa jest ograniczony i większość mieszkańców tej gminy spotyka się z trudnościami w znalezieniu zatrudnienia. Problem ten dotyka jednak w szczególności Romów i Romni mierzących się dodatkowo z uprzedzeniami ze strony lokalnej społeczności większościowej. Podczas wizytacji na osiedlu w Koszarach wielu mieszkańców sygnalizowało, że częstą przyczyną odmowy zatrudnienia jest ich pochodzenie. Jak wynikało z rozmów z mieszkańcami osiedla w Koszarach większość Romów i Romni jest uzależniona od świadczeń przyznawanych w ramach systemu pomocy społecznej. Władze samorządowe dostrzegają jednak problem wykluczenia na rynku pracy – w bieżącym roku gmina Limanowa otrzymała dofinansowanie w wysokości 50 tys. złotych z Programu romskiego na realizację zadania dotyczącego integracji osób pochodzenia romskiego ze społecznością większościową poprzez podjęcie zatrudnienia.

Wójt Gminy Limanowa, podobnie do władz samorządowych gminy Łącko, uzasadnia brak inicjatywy w zakresie trwałej poprawy sytuacji bytowej Romów i Romni – mieszkańców osiedla w Koszarach, sprzeciwem społeczności większościowej oraz bezczynnością samych Romów. Takie podejście prowadzi do trwającego już od wielu lat impasu. Romowie nie mogą we własnym zakresie poprawić warunków socjalno-bytowych panujących na osiedlach. Nie mają do tego ani środków finansowych, ani możliwości prawnych, gdyż nie dysponują tytułami prawnymi do nieruchomości. Brak realnej pomocy ze strony odpowiednich organów władzy publicznej sprawia, że mieszkańcy osiedla w Maszkowicach i osiedla w Koszarach są bezradni wobec wielopokoleniowego doświadczenia biedy, dyskryminacji i wykluczenia z życia społecznego. To prowadzi do pogłębienia negatywnych stereotypów o społeczności romskiej wśród innych mieszkańców gminy Łącko i gminy Limanowa, w tym potencjalnych pracodawców. Jednocześnie władze samorządowe stoją na stanowisku, że aby uzyskać pomoc Romowie i Romni powinni wykazać się aktywnością na rzecz poprawy własnej sytuacji życiowej, np. poprzez podjęcie pracy. Jednak pełny udział Romów i Romni w rynku pracy, tak samo jak zmiana postrzegania tej grupy przez lokalną społeczność większościową nie wydarzy się samoistnie, w tym celu konieczne jest wdrożenie przez władze samorządowe strategii wielopłaszczyznowego wsparcia społeczności romskiej. I w tym zakresie, w mojej ocenie, gmina Limanowa i gmina Łącko potrzebują wsparcia administracji centralnej.

Warto również zaznaczyć, że to nie brak środków finansowych jest głównym powodem dramatycznej sytuacji na osiedlu w Maszkowicach i w Koszarach. Środki takie istnieją dzięki rządowemu Programowi romskiemu, który przyczynia się do realizacji celu, jakim jest rzeczywista równość osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych w życiu ekonomicznym i społecznym, wynikającego z art. 4 ust. 2 Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych¹ oraz art. 6 ust. 2 pkt 1 ustawy o mniejszościach². Program romski, pomimo widocznego zaangażowania Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w jego opracowanie i wdrożenie, nie jest jednak pozbawiony wad.

Jeszcze we wrześniu 2019 r., w rekomendacjach Komitetu ONZ ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej (CERD) po XXII-XXIV sprawozdaniu Polski, stwierdzono potrzebę podjęcia przez Polskę działań, które miałyby na celu zapewnienie trwałych rozwiązań problemów mieszkaniowych osób należących do mniejszości romskiej.³ Brak opracowania w Programie romskim specjalnych instrumentów, których celem byłaby trwała poprawa trudnych warunków socjalno-bytowych osób należących do mniejszości romskiej w Polsce, został zauważony również w Dokumencie Roboczym Służb Komisji z dnia 9 stycznia 2023 r. towarzyszącym Sprawozdaniu z oceny krajowych strategicznych ram państw członkowskich dotyczących Romów.⁴ W

---

¹ Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych z 1 lutego 1995 r. (Dz.U. z 2002 r. Nr 22, poz. 209).

² Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. z 2017 r. poz. 823).

³ Rekomendacje Komitetu ONZ ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej (CERD) po XXII-XXIV sprawozdaniu Polski z dnia 24 września 2019 r. (znak: CERD/C/POL/CO/22-24), dostępne pod adresem:
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CERD%2FC%2FPOL%2FCO%2F22-24&Lang=en [dostęp 13.07.2023 r.].

⁴ Dokument Roboczy Służb Komisji z dnia 9 stycznia 2023 r. (znak: SWD(2023) 3 final) towarzyszący Sprawozdaniu z oceny krajowych strategicznych ram państw członkowskich dotyczących Romów; dostępny pod adresem:
https://commission.europa.eu/system/files/2023-01/1_3_50157_swd_fiches_roma_strat_pt1_en.pdf [dostęp 13.07.2023 r.].

dokumentcie tym wskazano m.in., że Program romski koncentruje się na doraźnym wspieraniu Romów żyjących w warunkach zagrażających ich życiu lub zdrowiu, podczas gdy powinien określać instrumenty mające na celu skuteczne zapewnienie równego dostępu Romów do zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych.⁵ Problem realizacji zadań dotyczących mieszkalnictwa w ramach Programu romskiego został zauważony również w Sprawozdaniu za rok 2022 z realizacji Programu integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021-2030. W sprawozdaniu tym zauważono, że niektóre jednostki samorządu terytorialnego wykazują spadek zainteresowania w realizacji zadań z zakresu mieszkalnictwa.⁶

Wskazane powyżej wady Programu romskiego oraz trudności w jego realizacji są szczególnie widoczne w sytuacjach, gdy dramatyczne warunki socjalno-bytowe Romów i Romni wymagają podjęcia szeroko zakrojonych inwestycji remontowo – budowlanych, a jedynym podmiotem uprawnionym do ich przeprowadzenia i ubiegania się o dofinansowanie z Programu romskiego jest samorząd terytorialny. Brak kompleksowego planu rewitalizacji osiedli romskich dodatkowo powoduje, że nawet gdy władze samorządowe realizują inwestycje remontowo-budowlane to wykonywane prace mają charakter doraźny i wybiórczy. W celu osiągnięcia rzeczywistej zmiany konieczne wydaje się podjęcie działań nadzwyczajnych, które doprowadziłyby do przyjęcia przez Gminę Łącko i Gminę Limanowa planów kompleksowej rewitalizacji osiedli romskich.

Jak pokazuje przykład Ochotnicy Górnej lokalne władze samorządowe mają możliwość realnej poprawy warunków socjalno-bytowych panujących na osiedlach romskich. W Ochotnicy Górnej część społeczności romskiej mieszka w jednym wielorodzinnym bloku wybudowanym m.in. ze środków z Programu romskiego i oddanym do użytku w 2007 r., oraz w kilku niewielkich, parterowych lub jednopiętrowych domach. Niezależnie od problemów związanych z wyżej wspomnianą inwestycją należy zauważyć, że poprzez jej realizację doprowadzono do rzeczywistej poprawy standardu życia przynajmniej części lokalnej społeczności romskiej. Wydaje

---

⁵ Tamże, str. 127.

⁶ Sprawozdanie za rok 2022 z realizacji Programu integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021-2030, str. 33; dostępne pod adresem: <https://www.gov.pl/attachment/bdcf7f7d-636b-49c6-89be-6f7e109e0d81> [dostęp 13.07.2023 r].

się, że nic nie stoi na przeszkodzie temu, aby władze samorządowe gminy Łącko i gminy Limanowa, w porozumieniu z przedstawicielami lokalnych społeczności romskich oraz przy odpowiednim wsparciu ze strony Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zaplanowały podobne inwestycje dostosowane do lokalnych warunków i potrzeb.

Prace nad przygotowaniem planu rewitalizacji osiedla w Maszkowicach kilka lat temu były na zaawansowanym etapie. Zgodnie z moją wiedzą zarządzeniem Wojewody Małopolskiego z dnia 11 lipca 2017 r. (nr poz. Rej. 284/17) powołany został Zespół ds. rozwiązywania problemów mieszkaniowych i sytuacji społeczno-bytowej mniejszości romskiej w Maszkowicach. Dodatkowo Wójt Gminy Łącko dysponuje przygotowaną w 2018 r. diagnozą społeczną, w której wskazano, jakie działania powinny zostać podjęte przez lokalne władze samorządowe w celu skutecznej poprawy warunków socjalno-bytowych na osiedlu romskim w Maszkowicach. Jednak pomimo zaangażowania ze strony Wojewody, Pana Ministra oraz moich poprzedników na stanowisku Rzecznika, Wójt dotychczas nie zdecydował się na wdrożenie planu kompleksowej rewitalizacji osiedla w Maszkowicach.

Wójt Gminy Limanowa jak dotąd nie podjął działań w kierunku przygotowania odpowiedniej ekspertyzy dotyczącej problemów związanych z sytuacją socjalno-bytową społeczności romskiej na osiedlu w Koszarach. Szczegółowa wiedza dotycząca sytuacji Romów i Romni mieszkających na osiedlu w Koszarach jest pierwszym i koniecznym do podjęcia krokiem, w celu opracowania i wdrożenia wielopłaszczyznowej strategii mającej doprowadzić do poprawy standardu życia lokalnej społeczności romskiej.

Niezależnie od wskazanych powyżej trudności, w moim przekonaniu, nie tylko nadal istnieje przestrzeń do rozmów z władzami samorządowymi gminy Łącko i gminy Limanowa, ale wręcz konieczne jest podejmowanie kolejnych prób przekonywania władz samorządowych o pilnej potrzebie przyjęcia kompleksowych planów rewitalizacji osiedli romskich w Maszkowicach i w Koszarach. Wierzę, że w przypadku zapewnienia dodatkowego wsparcia ze strony Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, władze gminy Łącko i gminy Limanowa podejmą wielopłaszczyznowe działania mające na celu trwałą poprawę standardu życiowego Romów i Romni oraz pełne włączenie tej grupy w życie społeczne.

Przekazując powyższe, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 w zw. z art. 17b ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2023 r.

poz. 1058), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o odniesienie się do przedstawionych przeze mnie kwestii. Proszę także o udzielenie informacji o działaniach podjętych w ciągu ostatniego roku oraz działaniach planowanych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji mających na celu poprawę dramatycznej sytuacji bytowej mieszkańców ww. osiedli romskich w Małopolsce.

Pragnę również zaproponować Panu Ministrowi spotkanie w celu omówienia szczególnej sytuacji mieszkańców osiedli romskich w Maszkowicach i w Koszarach oraz potencjalnych rozwiązań, które mogłyby pozwolić na poprawę warunków socjalno-bytowych mieszkańców tych osiedli.

Z poważaniem

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/

Do wiadomości:

Pani Posłanka Wanda Nowicka, Przewodnicząca Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu RP
ePUAP, kmne@sejm.gov.pl

Pan Jan Dziedzina, Wójt Gminy Łącko
ePUAP

Pan Jan Skrzekut, Wójt Gminy Limanowa
ePUAP